

ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСНИХ ОЗНАК АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ ЯК ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Марина Сергіївна Уткіна,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства

Навчально-наукового інституту права

Сумського державного університету,

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3801-3742>

Кирило Анатолійович Струтинський,

магістрант Навчально-наукового інституту права

Сумського державного університету,

Стаття присвячена одному із актуальних питань, яке є найбільш гострим та жваво обговорюваним у науковій спільноті - академічному плагіату. Він став інтернаціональною проблемою сучасної сфери інтелектуальної та творчої діяльності.

Негативний вплив плагіату знаходить свій прояв саме у порушенні законних прав та інтересів творців, осіб, які є авторами певним об'єктів інтелектуальної власності. Саме академічний плагіат є одним із каталізаторів зниження якості оприлюднених наукових результатів та певним чином погіршенням наукової сфери та інтелектуальної складової.

Незважаючи на той факт, що у 2014 році був прийнятий новий Закон України «Про вищу освіту», який закріпив на законодавчому рівні поняття «академічний плагіат», основна увага проте у Законі була присвячена саме дисертаційним роботам. Студентські наукові, курсові та кваліфікаційні роботи,

а також монографії, статті та навчальні посібники науковців залишилися поза увагою.

У статті були визначені в узагальненому вигляді та охарактеризовані основні види академічного плагіату, ґрунтуючись на доробках представників західної наукової спільноти. Зокрема, було виокремлено наступні види академічного плагіату: Clon; Ctrl+C та Ctrl+V; Find-replace; Remix; Recycle; Hybrid; Mashup; «40 ERROR».

Всього, проаналізувавши положення щодо академічного плагіату, які превалюють серед представників наукової спільноти, було виділено шість основних ознак або ж особливостей академічного плагіату. Так, однією із головних ознак академічного плагіату була визнана саме сфера його існування – це наукова або ж академічна площина. Ще однією ключовою ознакою було визнано привласнення авторства на чужі результати інтелектуальної, творчої діяльності, яке здійснюється у вигляді оприлюднення чужих результатів інтелектуальної, творчої діяльності під іменем особи, яка не є його автором. Наступна особливість, яка була виокремлена – це об'єкт. Було визначено, що порушення може скоюватись відносно дисертаційних робіт, наукових статей, монографій і т.д. Інша ознака є похідною певним чином від виду академічного плагіату. Зокрема, така ознака полягає у способі вчинення академічного плагіату. І остання ознака академічного плагіату, на нашу думку, полягає у наслідках його виявлення.

Ключові слова: авторське право; академічний плагіат; наука; плагіат; посилання; самоплагіат; цитування.

Utkina M. S., Strutynskyy K. A. On the Concept and Essential Characters of the Academic Plagiarism as Infringement of a Copyright.

The article deals with one of the most pressing issues that is the most acute and vigorously discussed in the scientific community - academic plagiarism. It has become

an international problem of the contemporary sphere of intellectual and creative activity.

The negative impact of plagiarism is manifested precisely in violation of the legal rights and interests of creators, individuals who are authors of certain intellectual property objects. It is academic plagiarism that is one of the catalysts for reducing the quality of published scientific results and, in a way, the deterioration of the scientific field and the intellectual component.

Despite the fact that a new Law on Higher Education was adopted in 2014, which enshrined the concept of “academic plagiarism” at the legislative level, the Law focused on dissertation. Student scientific, course and qualification works, as well as monographs, articles and textbooks of scientists were left unaddressed.

The article summarized and summarized the main types of academic plagiarism based on the achievements of representatives of the Western scientific community. In particular, the following types of academic plagiarism were distinguished: Elephant; Ctrl + C and Ctrl + V; Find-replace; Remix; Recycle; Hybrid; Mashup; 40 ERROR.

In total, by analyzing the academic plagiarism provisions that prevail among members of the scientific community, six main features or characteristics of academic plagiarism have been identified. So. One of the main features of academic plagiarism has been recognized by its very existence - the scientific or academic plane. Another key feature was the attribution of authorship to others 'results of intellectual, creative activity, which is carried out in the form of the publication of others' results of intellectual, creative activity under the name of a person who is not its author. The next feature that was highlighted is the object. It has been determined that the violation may be committed in relation to dissertations, scientific articles, monographs, etc. Another feature is a derivative of a kind of academic plagiarism. In particular, this feature is the method of academic plagiarism. And the last sign of academic plagiarism, in our opinion, is the consequences of its detection.

Keywords: authors rights; academic plagiarism; science; plagiarism; reference; text recycling; citation.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останнім часом місце посідають ключові та якісно нові реформи в Україні, які стосуються майже усіх сфер життя суспільства. Зокрема, одним із найважливіших реформаторських процесів слід вважати саме освітянську галузь. Основоположними змінами у цій сфері вважаємо прийняття Закону України «Про вищу освіту» у 2014 році [1], який вніс докорінні зміни у сферу освіти та навіть, певним чином, у наукову сферу. Зокрема, одним із так званих «нововведень» вищезазначеного Закону стало положення стосовно академічного плагіату. Це стало, на нашу думку, новою віхою у розвитку інтелектуальної власності в Україні в цілому та захистом авторських прав зокрема. Проте, незважаючи на позитивний ефект, слід констатувати, що прояви академічного плагіату продовжуються зустрічатися у доробках студентів. Саме зважаючи на вищевикладене, вважаємо, що слід більш детально проаналізувати саме поняття «академічний плагіат», його види та сутнісні ознаки саме в контексті порушення авторського права.

Тематика актуалізується також у зв'язку із тим, що досить негативний вплив плагіату знаходить свій прояв саме у порушенні законних прав та інтересів творців, осіб, які є авторами певним об'єктів інтелектуальної власності. Саме академічний плагіат є одним із каталізаторів зниження якості оприлюднених наукових результатів та певним чином погіршенням наукової сфери та інтелектуальної складової.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зважаючи на той факт, що після прийняття нового Закону України «Про вищу освіту» академічний плагіат став предметом дослідження багатьох представників вітчизняної наукової спільноти, базисом для роботи стали доробки таких авторів як: А. Ковальнової,

О. Кохановської, О. Орлюк, В. Петренка, О. Рижко, Г. Ульянової, О. Харитонові, О. Штефан та ін.

Мета статті полягає у визначенні та розкритті поняття дефініції «академічний плагіат» як одного із видів порушення авторського права із врахуванням його сутнісних ознак.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на той факт, що прийняття Закону, як ми уже зазначали раніше, стало якісно новою віхою у розвитку освітянської сфери та закріплень стандартів академічної доброчесності в Україні, все одно єдності ані на законодавчому рівні, ані в доктринальних джерелах з приводу даного явища, не існує. Зокрема, аналізуючи положення щодо визначення спочатку «плагіату» в цілому, слід звернутись до Модельного кодексу інтелектуальної власності для держав-учасниць СНД. Відповідно до статті 20 вищезазначеного Кодексу, одним із порушень прав інтелектуальної власності, що дає підстави для їх захисту, визнано плагіат [2]. Проте, визначення вищезазначеної категорії – відсутнє.

У вже згаданому вище Законі України «Про вищу освіту», знаходимо лише положення статті 69, відповідно до якої заклади вищої освіти та наукові установи здійснюють заходи із запобігання академічному плагіату - оприлюдненню (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворенню опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства [1]. Таким чином, на законодавчому рівні згадується саме різновид плагіату – академічний плагіат і надається йому визначення. Проте, Закон не визначив, що саме слід розуміти під поняттям «плагіат», і у яких сферах він може виникати.

Проте, аналізуючи певні локальні документи закладів вищої освіти, знаходимо визначення категорії «плагіат» у Положенні про перевірку наукових, навчально-методичних, кваліфікаційних та навчальних робіт на академічний

плагіат у Сумському державному університеті від 15.06.2015 р. Відповідно до даного положення, плагіат слід розглядати як привласнення авторства на запозичений твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях запозичень без посилання на автора [3].

О. Штефан у своїх наукових доробках розглядала категорію «плагіат» безпосередньо саме як порушення авторського права. Вона визначила його як комплексне порушення, яке має на меті посягання як на особисті немайнові права автора твору, так і на майнові права суб'єктів авторського права [4].

Таким чином, з урахуванням вищезазначеного, слід наголосити на тому, плагіат необхідно розглядати в контексті саме присвоєння певних автентичних ідей та думок, які були викладені вже певним автором раніше, в якості власних. Зважаючи на це, плагіат можна розглядати певним чином як порушення саме особистих немайнових прав автора, основною метою якого є саме привласнення результатів інтелектуальної діяльності іншої особи.

Проте, більшу увагу все ж таки викликає саме поняття «академічний плагіат». Хоча він є і різновидом плагіату, проте академічний плагіат має ряд сутнісних ознак та особливостей.

Зокрема, із його назви можна зробити висновок щодо сфери його прояву – це наукова площина або ж академічна. Проте, необхідно також наголосити і на тому, що академічний плагіат може мати і дещо специфічну форму прояву, яка стала вже звичною для наукової спільноти – «самоцитування». Саме тому, необхідно визначити види академічного плагіату, які взагалі існують.

Як зазначає Г. О. Ульянова [5, с. 212], у представників закордонної наукової спільноти з'явилась певна класифікація академічного плагіату. В узагальненому вигляді, види академічного плагіату слід представити наступним чином:

1 – CLON. Такий вид передбачає повне і дослівне привласнення чужої роботи;

2 – CTRL+C та CTRL+V. Такий вид плагіату доволі часто зустрічається у курсових та кваліфікаційних роботах, зважаючи на той факт, що порушник копією одразу значний фрагмент чужої роботи (із одного джерела);

3 - FIND-REPLACE. Особливість такого виду академічного плагіату полягає в тому, що основні та головні слова та фрази замінюються, проте сутнісне наповнення залишається у попередньому стані;

4- REMIX. Такий вид академічного плагіату полягає в тому, що джерела перефразуються та упорядковуються таким чином, що їх зміст виглядає цільним, «безшовним»;

5 – RECYCLE. Саме цей вид академічного плагіату був вже нам и згаданий раніше. Саме він означає так званий «самоплагіат», який передбачає значні запозичення та копіювання із вже опублікованих раніше робіт автора без цитування;

6 – HYBRID. Із назви цього виду академічного плагіату логічним є те, що порушник досконало комбінує в одній роботі цитовані праці та скопійовані уривки, не вказуючи посилання.

7 - MASHUP являє собою мікс запозичених матеріалів з декількох джерел без відповідного цитування.

8 - «40 ERROR» – це письмові фрагменти з посиланнями на неіснуючу або неточну інформацію.

Таким чином, зважаючи на той факт, що різновидів академічного плагіату достатня кількість, необхідно чітко уявляти, до якого виду належить те чи інше порушення. Сутність самого академічного плагіату, як ми уже зазначали, полягає у тому, що порушник привласнює авторство на чужі результати інтелектуальної, творчої діяльності. Таке привласнення авторства здійснюється у вигляді оприлюднення чужих результатів інтелектуальної, творчої діяльності під іменем

особи, яка не є його автором. Саме привласнення є суттєвою та ключовою ознакою плагіату.

На нашу думку, виходячи із ознаки сфери академічного плагіату, можна виділити також і ще одну ознаку – суб'єкта. Це зумовлено тим, що академічний плагіат може бути вчинений певним чином обмеженим колом осіб, зокрема: науковим працівником; науково-педагогічним працівником або ж взагалі – здобувачем освіти.

Знову ж таки, враховуючи специфічну сферу вчинення академічного плагіату, необхідно також акцентувати увагу на тому, що може бути об'єктом такого роду порушення авторського права. Зважаючи на вищевикладене, до таких об'єктів слід віднести об'єкти інтелектуальної, творчої, наукової діяльності особи (монографії, наукові статті, дисертаційні та кваліфікаційні роботи і т.д.).

Ще однією особливістю, яка на нашу думку, потребує виокремлення є саме спосіб вчинення академічного плагіату. Зокрема, така особливість відображає напряму, який вид академічного плагіату використовується. Це може бути як повне і дослівне привласнення чужої роботи; і копіювання одразу значного фрагменту чужої роботи (із одного джерела); так і зміна ключових слів та фраз, але із тим самим сутнісним наповненням.

І останньою ознакою, особливістю академічного плагіату слід визнати наслідки його виявлення. Вона полягає в тому, що відповідно до Закону України «Про вищу освіту», передбачена можливість зняття із захисту або взагалі недопущення до захисту дисертаційного дослідження. Або ж у випадку, коли робота була захищена, але стали відомі наслідки вчинення академічного плагіату, можлива відмова у видачі диплома.

Розглядаючи академічний плагіат як один із різновидів плагіату, що має місце у науковій площині, актуалізується питання щодо того, які саме роботи підпадають під критерії можливості визначення застосування академічного

плагіату. Звертаючись знову до Закону України «Про вищу освіту», знаходимо положення щодо дисертаційних робіт. Проте, немає жодного слова з приводу робіт студентів: як курсових, наукових, так і кваліфікаційних; монографій; навчальних посібників. На нашу думку, це також ті види робіт, які можуть містити порушення авторського права.

Висновки. Проаналізувавши вищевикладене, робимо висновок про те, що у відповідності до Закону України «Про вищу освіту», виходячи із сутності поняття «академічний плагіат», він може бути вчинений одним із двома способів: або ж шляхом привласнення чужих наукових результатів шляхом їх оприлюднення, або ж шляхом відтворення раніше опублікованих робіт без належним чином оформлених посилань.

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України від 01. 07. 2014 р. № 1556-VII. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Модельний кодекс інтелектуальної власності для держав-учасниць СНД від 07. 04. 2010 р. *Верховна Рада України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_m97.
3. Положення про перевірку наукових, навчально-методичних, кваліфікаційних та навчальних робіт на академічний плагіат у Сумському державному університеті від 15.06.2015 р. URL : <http://integrity.sumdu.edu.ua/data/Polozhennya.pdf>.
4. Штефан О. Плагіат : неприємна випадковість чи злий намір? *Інтелектуальна власність*. 2012. №1. С. 27.
5. Ульянова Г. О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.03. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. 433 с.

Уткіна М.С., Струтинський К.А. Щодо поняття та сутнісних ознак академічного плагіату як порушення авторського права. *Правові горизонти*. 2019. № 18. С. 39-42.